

Regionaalhalduse probleemid Eestis

Vallo Reimaa (RiTo 16), regionaalminister, Isamaa ja Res Publica Liit

Eesti maavalitsused ei ole praegusel kujul regionaalpoliitika subjekt euroopalikus mõistes. Maakondlikud omavalitsusliidud pole aga selleks veel piisavalt välja arendatud.

Haldusreformi on mõtet teha selleks, et kodanik ja tema riik oleksid üksteisele lähemal

(President Lennart Meri intervjuust Postimehele 3. oktoobril 2000).

Euroopa Liidus käsitletakse regioonina (regionaalpoliitika mõistes) üldjuhul omavalitsuslikku regionaalset haldustasandit, seetõttu eeldatakse rahvusvahelises regioonide koostöös Eesti–poolse partnerina mitte maakonda, vaid maakondlikku omavalitsusliitu. Sama põhimõtet järgib tõukefondide toetusprogrammide meetodika.

2002. aastal Helsingi konverentsil, mille põhiteema oli “Regionaalse omavalitsuse harta” eelnõu menetlemine, kiideti heaks regionaalse omavalitsuse arendamise aluspõhimõtted Euroopa Liidus. Lähtuti viiest regionaalse omavalitsuse mudelist, millest kolm esimest käsitlevad föderatiivset riiki, ülejäänud kaks unitaarriiki, viimaste hulka kuulub ka Eesti:

1. regioonid, millel on põhiseadusega garanteeritud õigus kehtestada esmaseid õigusakte;
2. regioonid, millel on õigus kehtestada esmaseid õigusakte, kuid see õigus ei ole garanteeritud põhiseadusega;
3. regioonid, millel on õigus seaduses sätestatud tingimustel ja ulatuses kehtestada õigustloovaid akte;
4. regioonid, millel on õigus vastu võtta üld- ja üksikakte ning kus on otsevalitavad volikogud (nn teise tasandi omavalitsused);
5. regioonid, millel on õigus võtta vastu üksikakte ning kus on kaudselt valitavad volikogud (Soome mudel).

Heaks kiidetud regionaalse omavalitsuse arendamise aluspõhimõtete järgi:

- regionaalsed võimuorganid on territoriaalsed ametivõimud keskvalitsuse ja kohalike võimude vahel;
- erivolituste ja –kohustuste täitmiseks võivad regionaalsetele võimuorganitele seaduse alusel anda volitusi teised riiklikud võimuorganid;

- regionaalsete võimuorganite järelevalve, mida teostavad riigi keskorganid, on harilikult suunatud sellele, et tagada nende võimuorganite vastavus seadusele. Delegeeritud ülesannete järelevalve võib sisaldada ka otstarbekuse (*appraisal of expediency*) analüüsi;
- administratiivkontrolli regionaalsete võimuorganite tegevuse üle võib teostada ainult põhiseaduses või seadustes ettenähtud juhtudel ja korras;
- regionaalne esinduskogu valitakse otsestelt, ühetaolistel ja üldistel valimistel salajase hääletuse teel, mille aluseks on üldine valimisõigus, või kaudselt, vastavalt volitatud kohaliku omavalitsuse esindusorgani poolt, kelle on valinud rahvas;
- rahandussüsteem, millele tuginevad regionaalsete võimuorganite rahalised vahendid, peab olema piisavalt mitmekülgne ja paindlik, et pidada sammu neile pandud ülesannete täitmiseks tarvilike kulutuste tegeliku muutumisega.

Budapesti konverentsil 2005. aastal võeti vastu regionaalse tasandi arengute raport ning deklaratsioon esitada järgmine raport Ministrite Komiteele 2008. aasta juunis. Ministrite konverentsil Valencias 2007. aasta oktoobris rõhutati vajadust edasi liikuda "Regionaalse omavalitsuse harta" vastuvõtmise suunas.

Regiooni mõiste Eestis

Vabariigi Valitsuse 1994. aasta 13. detsembri istungil heaks kiidetud regionaalpoliitika kontseptsioon (RTL 1995, 44, 1504) defineerib regionaalpoliitikat kui avaliku võimu sihipärast tegevust riigi kõigi piirkondade arengueelduste loomiseks ning sotsiaal-majandusliku arengu tasakaalustamiseks, lähtudes piirkondade ja riigi kui terviku huvidest. Paraku ei ole selles kontseptsioonis määratud sihtalasid ega defineeritud, mis on tasakaalustatud regionaalne areng.

Eesti regionaalpoliitika alusdokument on Eesti regionaalarengu strateegia (1999, 2006), millega määratakse kindlaks Eesti regionaalarengu suundumused, riigi regionaalpoliitika alused ja harupoliitikate regionaalse mõju suunamise lähtekohad. See põhineb järgmistel printsiipidel:

- piirkonna terviklikkus (piirkondade arendamine nende keskuste ja ääremaade koostoimest lähtudes);
- hajutatud kontsentratsioon (asustuse ja majanduse kontsentratsiooniprotsesside ärakasutamine piirkondlike keskuste tugevdamiseks);
- jätkusuutlikkus (püsiva toimetuleku- ja arenguvõime loomine);
- omaalgatusele suunatus (kohaliku algatusvõime edendamine ja algatuste toetamine);
- uuenduslikkus (uuenduslike ideede ja tegevuste toetamine).

Eesti regionaalarengu strateegiast järeldeb, et toimiv regionaalpoliitika eeldab regioonide (piirkondade) olemasolu. Tavakäsitluses peetakse selleks maakonda, mis praegu eksisteerib riikliku institutsiooni (maavanem + maavalitsus) toimeterritooriumina ja samal ajal ka kohalike omavalitsuste vabatahtliku koostöö piirkonnana.

Rahva teadvuses seevastu on maakond väga selge regionaalpoliitiline mõiste, kohati isegi selgemini tajutav kui kohaliku omavalitsuse üksus. Sama võib märgata riigi käitumises, sest mitmed regionaalpoliitilised otsustused on antud maakonnatasandile (näiteks kohalike omavalitsuste investeringutoetuse kasutamise kava raha jagamine jmt). Tõukefondide projektidelt nõutakse sageli vastavust maakonna arengukavale jms.

Väga selgelt sisaldub maakond kui regionaalpoliitika alusmõiste seadustes, millega reguleeritakse maavanemale ja omavalitsusliidule pandud ülesandeid. Samas pole loodud õiguslikku mehhanismi, kuidas seista hea maakonna tasakaalustatud arengu eest. Poolikuks on jäänud lahendus, kuidas tekib regionaalpoliitiline otsusehkkuidas kujunevad regiooni huvid, mis kaal onregionaalsetel otsustustelningkuidas neid riigi ees kaitsta. Probleem seisneb selles, et meie õigusruumis puudub maakonna arengukava mõiste. Tegemist on tavalise hea tahte kokkuleppega.

Regionaalne halduskorraldus Eestis

Eesti halduskorralduses eristuvad kolm tasandit: üleriigiline, kohalik ja regionaalne, sealjuures jaguneb regionaaltasand omakorda kaheks – toimepiirkonnaks (vastavalt riigiasutuste piirkondlikule võrgustikule) ja regiooniks (maakond). Esmatasandi koosseisus võib eristada alltasandina osavaldu/linnaosi, kuid need ei kata ühtlaselt kogu Eestit.

Regionaalne juhtimistasand on avaliku halduse kolmest tasandist kõige keerulisem, sest siin saavad kokku riiklik ja omavalitsuslik juhtimine. Riiklik juhtimine esineb ja võib ka tulevikus esineda kahes vormis: territoriaalne ja harukondlik juhtimine. Esimest esindab tänapäeval maavanem koos oma kantseleiga (maavalitsus), teist aga riigi kohahaldusüksused. Just regionaaltasandil sõlmuvad kohalike poliitikate koordineerimine ja riigi valdkondlike harupoliitikate elluviimine ning peab sündima nende omavaheline sidusus.

Maakonnatasandil võib eristada veel järgmisi osaliselt kattuvate funktsioonidega institutsioone.

1. Maavalitsus (riigiasutus), mis tegeleb kahe omavahel sisemises konfliktis oleva probleemidekompleksiga:

1. riigi huvide esindamine maakonnas (riiklik järelevalve kohaliku omavalitsuse üksuste üksikaktide üle, seejuures on maavalitsuse puhul tegemist halduse välise ehk eksternse kontrolliga, s.t väljaspool alluvussuhteid seadusega sätestatud riigi pädeva järelevalveasutuse järelevalvega teiste haldusüksuste täitvate asutuste haldusüksannete täitmise üle (Joamets 2003, 161); riiklike eraldiste sihtotstarbelise kasutamise kontroll; kriisiolukordade lahendamine; muud riiklikud ülesanded);
 2. maakonna kui kogukonna ühishuvide esindamine (maakonna tasakaalustatud arengu tagamine), mis eeldab tasakaalustatud arengukokkulepete saavutamist. Viimane omakorda on selgelt poliitilise, s.t omavalitsusliku iseloomuga protsess.
2. Maakondlik omavalitsusliit (omavalitsuste vabatahtlikule koostööle tuginev institutsioon) vastutab samuti maakonna tasakaalustatud arengu eest. Maakondliku omavalitsusliidu juriidiline vorm on mittetulundusühing. Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (§ 6) toob ära kohaliku omavalitsuse vastutusvaldkonnad: haridus, kultuur ja sport, sotsiaalhoolekanne, tervishoid, kommunaalmajandus, infrastruktuuri korrashoid, jäätmemajandus, planeerimistegevus jt. Kõigis neis valdkondades võib ülesandeid delegeerida maakondlikule omavalitsusliidule (v.a kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses sätestatud kohaliku omavalitsuse volikogu ainupädevusse kuuluvad küsimused).

Seega on maakonna tasakaalustatud arengu ülesanne dubleeritud – see on nii maavanema kui ka maakondliku omavalitsusliidu ülesanne. Demokraatliku riigivõimu jagunemine seadusandlikuks, täidesaatvaks ja kohtuvõimuks on Eestis regionaaltasandil teostamata jäänud. Kuigi varjatult esineb Eestis võimude lahususega probleeme ka kohaliku omavalitsuse üksuste ja riigi tasandil, on demokraatia aluste avalik rikkumine sisse kodeeritud just regionaaltasandi halduskorraldusse.

Riiklik järelevalve, asudes küll mõnevõrra eraldi, on selles kolmikjaotuses täidesaatva võimu funktsioon, mis peab olema selgelt eristatud otsustus- ja vastutusprotsessist. Demokraatliku, tulemusliku ja nüüdisaegse avaliku halduse loomisel etendavad tõhusad ja kvaliteetsed kontrolli- ja järelevalvemehhanismid üha tähtsamat osa (Joamets 2003, 159). Eelnevaga haakuvad veel sellised Euroopa avaliku halduse olulised printsiibid nagu avatus, läbipaistvus ja vastavus. Viimane tähendab, et mis tahes haldusorgan peab oma tegevusest aru andma ning ükski neist ei tohi jääda väljapoole teiste haldusorganite kontrolli ja järelevalvet (Euroopa avaliku halduse ... 2000, 8–14).

Miks praegune olukord ei rahulda

Üha enam räägitakse Euroopa haldusruumist, mille all mõistetakse muu hulgas ka detsentraliseeritust ja subsidiaarsusprintsipi järgimist riigivõimu ja kohalike omavalitsuste suhetes, samuti koostööd kolmanda sektoriga. Raportis Euroopa kohalike ja regionaalsete omavalitsuste kongressile 2000. aasta märtsis kirjutas Owen Masters Eesti kohta: "Mis puutub regionaalpoliitikasse ja arendustegevusse, siis näib olevat lahendamata küsimus omavalitsusüksuste demokraatlikust osalemisest ja kohalike huvide kaasamisest otsuste tegemise protsessi" (Masters 2000).

Eestis tänavu 2. märtsil allkirjastatud valitsusliidu programm sisaldab põhimõtet, et valitsusliit toetab riigi ja kohalike omavalitsusliitude partnerlust ning omavalitsusliitude tugevnemist ja seadustab väikevaldade ning linnade huvide tasakaalu tagava otsustusmehhanismi omavalitsusliitudes. Seni aga süveneb maakondades tegevusvormide paljus, dubleerimine ning tuginemine üksikisikute initsiatiivile, mille tulemusena maakondliku kogukonna huvide esindatus riiklikes poliitikates nõrgeneb ning kohalik, regionaalne ja riiklik tasand ei moodusta tasakaalustatud süsteemi.

Ekspertide tõstatatud probleemid võib kokku võtta järgmiselt.

1. Toimiva regionaalpoliitika nõrkus. See väljendub eelkõige maakondade ning ühtlasi pealinna regiooni ja ülejäänud Eesti erinevuste kasvus, valdkondlike poliitikate sidususe vähesuses ning õigusliku aluse puudumises seadusest tuleneva tervikliku regionaalpoliitika kavandamiseks (vastava aspekti vähene arvestamine riiklikes strateegiatel, mis on tingitud maakondliku arengukava seadustamata jätmisest).
2. Halduskorralduse ja avaliku halduse teenuste vähene süsteemsus. Haldustasandid (riik, riigiasutuste regionaalne võrgustik, maakond, omavalitsus, omavalitsusesisene halduskorraldus) ei moodusta tasakaalustatud sidusat tervikut. Avaliku teenuse standardite, pädevuste ja kvaliteedi süsteem on ebapiisav, eriti kohalikul ja regionaaltasandil. Riiklik järelevalve on regionaalselt ebahõltslane, kohati formaalne või kallutatud ning vastav õigusruum on isikute õiguste ja vabaduste tagamiseks õigusaktidega ebapiisavalt kaetud.

Maavalitsuse ja maakondliku omavalitsusliidu tööjaotus on ebaselge ja töö kohati dubleeritud. Seetõttu ei ole haldustegevus efektiivne. Maavanema õigused, kohustused ja vastutus järelevalve teostamisel on sisemises vastuolus. Suureneb järelevalve politiseerumise risk, mis vähendab järelevalve tõhusust. Mitu maavanema täidetavat ülesannet on oma olemuselt hoopis omavalitsuse ülesanded.

Erinevused maakondade regionaalhalduse korralduseskasvavad, teenuste kättesaadavus ja kvaliteet on ebaühtlane, isikute õigustatud huvid ja ootused ei ole riigis piirkonniti võrdselt tagatud.

Järelevalve tõhustamise vajadus

2003. aastal toimunud 27. Eesti õigusteadlaste päevadel juhiti tähelepanu vajadusele keskenduda rohkem riikliku järelevalve küsimusele (Joamets, 2003, 163). Eesti õigusteoorias ega kehtivas õiguses pole riikliku järelevalve ühtset määratlust (legaaldefiniitsiooni) ega selle korraldamise üldisi aluseid (Sarapuu 1997; Koolmeister, Orion 1998 jmt).

Vabariigi Valitsuse seaduse paragrahvist 75 tuleneb, et ministeeriumides, ametites ja inspeksioonides ning nende kohalikes ametiasutustes on teenistuses riikliku järelevalve ametnikud. Samal ajal avaliku teenistuse seadus ei kasuta mõistet riikliku järelevalve ametnik. Järelevalve riikliku järelevalve toimingute üle ning kaebuste ja protestide lahendamise kord sätestatakse Vabariigi Valitsuse seaduse (§ 93 lõige 7) kohaselt eraldi seadusega. Asjakohane eriseadus puudub tänini ning järelevalve eri valdkondi käsitlevad aktid ei asenda nimetatud seaduse puudumist (Koolmeister, Orion 1998, 389).

Eesti Vabariigi Riigikohus on oma otsuses märkinud, et legislatiiv- ja haldusfunktsioonid peavad olema eristatud ja täpselt määratud. Pädevuse umbmäärasus, samuti pädevuse ületamine kahjustab üldist õiguskindlust (Eesti Vabariigi põhiseadus ... 2002, 85). Kalle Merusk rõhutab haldusõiguse süsteemsuse tähtsust ja märgib, et süsteemne haldusõigus on õigusmõistete, regulatsioonide, printsiipide ja institutsioonide ühtsus, mis tagab, et üksikküsimuste otsustamisel ei pea hakkama lahendama printsiipiaalseid õiguslikke probleeme (Merusk 1998).

Kristi Joamets tegi juba 2003. aastal ettepaneku riiklik järelevalve selgelt määratleda, kasutades mõistet ainult ühes tähenduses, ning sellest tulenevalt kõrvaldada vastuolud seadustes. Riikliku järelevalve korralduse organisatsiooni puhul tuleks teha põhjalik analüüs järelevalve funktsioonidega haldusüksuste kohta: kes valvavad ja mille üle, milline on nende pädevus, kas ülesandeid dubleeritakse, kas on põhjendatud funktsioonide ühendamise või eraldamise jms (Joamets 2003, 164). Maavanema järelevalve ulatuse küsimuse on viimasel ajal korduvalt tõstatanud õiguskantsler (Õiguskantsleri 2006. aasta ... 2007, 250).

Muudatuste üldised eesmärgid

Uutes oludes kujuneb avaliku halduse põhieesmärgiks eelduste loomine, et erinevad süsteemid suudaksid koostöös saavutada maksimaalse tulemuslikkuse (Tartu

Ülikooli arvamus ... 2001). Haldusõigus ja sellest tulenev halduskorraldus peab olema dünaamiline, s.t arvestama tegelikus elus toimivate protsessidega ja suutma neile operatiivselt reageerida, olema suunatud reformidele ja haldustegevuse moderniseerimisele (Merusk 1998, 170).

Tartu Ülikooli arvamus Haldusreformi Komiteele 2001. aastal on üsna hästi ja kokkuvõtlikult iseloomustatud tänapäevast avaliku halduse paradigmat:

- avaliku ja erasektori sulandumine, sealhulgas era- ja mittetulundussektori osatähtsuse kiire kasv avalike teenuste osutamisel ja poliitikate kujundamisel;
- selgelt ühte või teise sektorisse mittepiiritletavate uute organisatsiooniliste vormide teke;
- ühiskondliku sektori kiire areng;
- ulatuslike (riigi- jm piire ületavate) suhtlusvõrkude ja organisatsioonide (võrgustike) teke.

Eelnevat arvestades on regionaalhalduse korrastamisel vaja arvestada järgmisi põhimõtteid:

1. regionaalhalduse korrastamise põhieesmärke on detsentraliseerimine, s.t omavalitsusliku elukorralduse osatähtsuse suurendamine avalikus halduses kohalike omavalitsuste üksuste regionaalse koostöö kaudu, samal ajal ei tohi maakondliku omavalitsusliidu tugevdamine pärssida valdade ja linnade enda omavalitsuslikku juhtimist ja selle arengut;
2. omavalitsusliku juhtimise laienemine regionaalsel tasandil peab toimuma maakondliku omavalitsusliidu kvalitatiivse edasiarendamise teel;
3. kõik antud maakonna vallad ja linnad peavad olema kaasatud nende seadusjärgsete ülesannete täitmisse, mida täidab maakondlik omavalitsusliit;
4. selgem funktsioonide jaotus ning kasvanud haldussuutlikkus maakonnatasandil;
5. demokraatia, subsidiaarsuse ning regionaalsuse põhimõtete laialdasem rakendamine maakonnatasandil;
6. riikliku järelevalve parendamine;
7. Euroopa Liidu tõukefondide ning maakondliku arendustegevuse demokraatlik haldamine.

Tuleviku maakond

Asjakohaste kavade, õigusaktide eelnõude ja teiste dokumentide koostamisel tuleks juhinduda järgmistest aluspõhimõtetest.

1. Maakonna kujundamine kohaliku omavalitsuse üksuste koostööpiirkonnaks, mida juhitakse maakondliku omavalitsusliidu kaudu. Selle peamine ülesanne on tagada omavalitsuste koostöö kaudu maakonna terviklik ja tasakaalustatud areng ning siduda maakonna arengukava abil harupoliitikat regionaalsel tasandil. Arengukaval peab olema õiguslik staatus ning ta peab olema seostatud nii erinevate ministeeriumide kui ka kohalike omavalitsuste arengukavade ja –strateegiatega.

Maakondliku omavalitsusliidu funktsioonid jagunevad seadusega pandud kohustuslikeks (seadusjärgseteks) ja vabatahtlikeks. Ühistegevuse seadusjärgsed ülesanded, näiteks strateegiline ja ruumiline planeerimine, arendustegevus, Euroopa Liidu struktuuritoetuste prioriseerimine jmt, pannakse maakondlikule omavalitsusliidule seadusega. Vabatahtlikud ülesanded on esiteks vabatahtlikud maakondlikud ülesanded, nagu maakonna kultuuripärandi ja rahvakunsti traditsioonide säilitamine ja arendamine, valdkondade maakondlike ürituste kavandamine ja korraldamine, maakonna esindamine jms, teiseks vabatahtlikult võetavad ülesanded, mille täitmine ei ole otstarbekas ühe või üksikute omavalitsuste piires ning mida omavalitsusliit võib omavalitsustega kokkuleppe korral nende eest täita.

Kõnealuse esinduskogu liikmeks saab olla üksnes volikogu liige. Maakondlikku omavalitsusliitu kuulumine maakondliku ühistegevuse seadusjärgsete funktsioonide korraldamiseks on kohustuslik. Moodustuva uue pädevusega institutsiooni juriidiline vorm peaks olema avalik-õiguslik juriidiline isik (selle mõiste Skandinaaviamaades ning Soome õigusruumis kasutatavas tähenduses). Maakondlikule omavalitsusliidule tuleb anda kas üldakti või üldkorralduse andmise õigus. Üldkorralduse mõiste tuleneb haldusmenetluse seaduse paragrahvist 51 (lõige 2), mille kohaselt üldkorraldus on haldusakt, mis on suunatud üldiste tunnuste alusel kindlaksmääratud isikutele või asja avalik-õigusliku seisundi muutmisele. Järelevalvet üldakti üle teostab õiguskantsler ning üldkorralduse puhul maakonnas riiklikku järelevalvet teostav institutsioon.

2. Maavalitsused peaksid muutuma eelkõige riiklikku järelevalvet teostavaks institutsiooniks, mille tegevuse põhisisu on kohaliku omavalitsuse toimingute seaduslikkuse ja omavalitsuse teenuste kvaliteedi (viimast vajadust on korduvalt rõhutanud õiguskantsler) kontroll, samuti praeguse maavalitsuse täidetavad muud riikliku iseloomuga ülesanded, mida ei anta üle omavalitsustele, maakondlikule omavalitsusliidule või asjaomastele riiklikele institutsioonidele. Ühtlasi pakub vastav institutsioon kodanikele asjaomastes valdkondades esmast õiguskaitset, tagades senisest tõhusamalt Euroopa Liidu põhiõiguste hartast tuleneva põhiõiguste austamise nõude täitmist (European Union Enlargement ... 2000, 21).

Eelkirjeldatud mudel võimaldab lahendada mitmeid regionaalhalduse probleeme Eestis. Otsustusfunktsioonid ja –pädevused selgineksid. Riiklik järelevalve depolitiseeruks ning riik suudaks end regioonides senisest paremini teostada. Kohalike elanike huvide esindatusele lisaks tugevneks nende eest seisva institutsiooni otsustusõigus, millest võivad nii riik kui ka elanike huvid maakondades.

Kasutatud kirjandus

Eesti regionaalarengu strateegia 2005–2015. –

http://www.siseministerium.ee/public/EESTI_REGIONAALARENGU_STRATEEGIA_2005___2015.doc

Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne (2002). Tallinn: Juura.

Euroopa avaliku halduse printsiibid (2000). [Tallinn]: EV Riigikantselei.

European Union Enlargement and the Open Society Agenda: Local Government and Public Administration (2000). Local Government and Public Service Reform Initiative. Budapest.

Joamets, K. (2003). Riiklik järelevalve vajab suuremat tähelepanu. – RiigikoguToimetised 8, lk 159–165.

Koolmeister, I., Orion, K. (1998). Haldussund kehtivas õiguses. – Juridica, nr 8, lk 382–389.

Kuura, A (2002). Võrgustumine ja halduskultuur. Halduskultuur 2001. Teaduskonverentsi materjalid. Tallinna Tehnikaülikool, humanitaar- ja sotsiaalteaduste instituut. Tallinn.

Masters, O. (2000). Recommendation 81 on the Situation of Local Democracy in Estonia. – http://www.siseministerium.ee/public/congres_recommendation_81.rtf

Merusk, K. (1998). Riigihalduse õiguslik regulatsioon. – Juridica, nr 4, lk 170–172.

Sarapuu, M. (1997). Kontroll võimu teostavate ametnike üle. – Juridica, nr 4, lk 186–189.

Tartu Ülikooli arvamus Haldusreformi Komiteele. 2001. a.

Õiguskantsleri 2006. aasta tegevuse ülevaade (2007). Tallinn: Õiguskantsleri Kantselei. –

[http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/_levaade_2006_e_k_L_PLI
K.pdf](http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/_levaade_2006_e_k_L_PLI_K.pdf)